

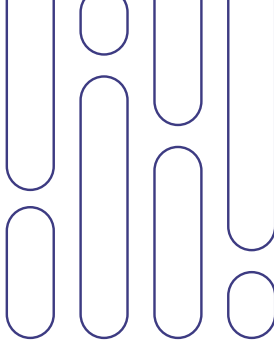
گزارش

قرارداد اورانیوم با نیجر و جبهه تازه ای برای رویارویی میان ایالات متحده و ایران

18 آوریل 2024 م

RASANAHA
المعهد الدولي للدراسات الإيرانية
International Institute for Iranian Studies

فهرست

- 3 نخست: توافق اورانیوم و مواضع طرفها
- 5 دوم: اهداف ایران در چارچوب تشدید تنش متقابل با ایالات متحده
- 7..... سوم: تأثیر حضور ایران در منطقه ساحل و آینده توافق تأمین اورانیوم
- 10..... برآیند

علی‌رغم اینکه در ماه جولای 2023 میلادی ارتش علیه محمد بازوم رئیس‌جمهور مورد حمایت غرب کودتا کرد، اما ایالات متحده همچنان روابط خود را با این کشور حفظ کرد. ولی اخیراً بروز اختلافی میان این دو کشور روابط دو جانبه را به خطر انداخته است و رمز این اختلاف، ایران است. ایالات متحده، شورای نظامی حاکم نیجر را متهم ساخته است که با ایران در مورد دسترسی این کشور به منابع اورانیوم نیجر به توافق رسیده است. هرچند نیجر این اتهام را رد کرده است، اما دستگاه‌های اطلاعاتی غربی تأیید کرده‌اند که به اطلاعات موثقی در مورد این توافق دست یافته‌اند مبنی بر اینکه شورای نظامی نیجر عملاً یک توافق اولیه را با ایران به امضا رسانده است و گفتگوها برای تسریع در اجرای این توافق اولیه به سرعت جریان دارد. این تحولات، ایالات متحده و همپیمانان غربی را بسیار نگران ساخته است؛ زیرا احتمال دسترسی ایران به مقادیر کافی اورانیوم و به دور از نظارت و تحریمها را تقویت می‌کند. و این امر علاوه بر پیشبرد تلاشهای تهران برای توسعه برنامه هسته‌ای، حضور ایران در منطقه ساحل را نیز تقویت می‌کند؛ گفتنی است منطقه ساحل هم اکنون شاهد ناآرامیها و هرج و مرج است که تهدیدی برای نفوذ آمریکا به شمار می‌رود.

واقعیت این توافق چیست؟ چه اهمیتی دارد و نشانه‌های آن کدامند؟

نخست: توافق اورانیوم و مواضع طرفها

سخن از توافق ایران و نیجر در خصوص اورانیوم، زمانی بر سرزبانها افتاد که یک هیأت آمریکایی به ریاست مولی وی دستیار وزیر خارجه آمریکا در امور آفریقا، در اواسط مارس 2024 میلادی به نیجر سفر کرد. این هیأت آمریکایی از نیجر خواست از توافقی که میان شورای نظامی و ایران حاصل شده است و به ایران امکان می‌دهد که به ذخیره اورانیوم در نیجر دسترسی داشته باشد، صرف نظر کند. منابع آمریکایی گزارش داده‌اند که گفتگوها میان تهران و نیامی در طی ماه فوریه 2024 میلادی به مراحل پیشرفته‌ای رسیده است. و

توافق اولیه ای میان طرفین به امضا رسیده است که به موجب آن تهران عملاً می تواند از نیجر اورانیوم وارد کند.

با نگاهی به گذشته می بینیم که رابطه ایران با نیجر از اواسط سال 2023 میلادی و بعد از اینکه کودتای نظامی حکومت رئیس جمهور محمد بازوم را سرنگون ساخت، بهبود یافت. کودتاچیان در قبال فرانسه و غرب موضع خصمانه ای در پیش گرفتند و این امر نظام نوپای آنان را در معرض فشارهای بین المللی و منطقه ای زیادی قرار داد. این تغییر فرصتی برای ایران فراهم ساخت تا رابطه خود با این کشور را بازسازی کند. در 25 اکتبر 2023 میلادی ابراهیم رئیسی رئیس جمهور ایران، با بکاری یائو سانگاره وزیر امور خارجه نیجر در تهران ملاقات کرد. در این دیدار، مقامات ایران آمادگی کشورشان برای گسترش دامنه همکاری با نیامی را اعلام کردند. بعد از آن، علی مهمن لامین که از سوی شورای نظامی به نخست وزیر انتخاب شده است، در ژانویه 2024 میلادی به ایران سفر کرد. بر اساس اطلاعات موجود، احتمالاً توافق در مورد قرارداد اورانیوم در گفتگوهای این مرحله میان مقامات دو کشور حاصل شده است.

این یک واقعیت است که ایران برای واردات اورانیوم از خارج تلاشهای زیادی به خرج می دهد و عملاً توانسته است از چندین کشور این واردات را انجام دهد. به عنوان مثال، در اوایل دهه هشتاد از جنوب آفریقا و در سال 2015 از روسیه اورانیوم وارد کرده است و در چندین مورد تلاشهای زیادی برای وارد کردن اورانیوم از قزاقستان انجام داد اما تحریمهای غربی مانع از این کار شد. و اکنون تهران برای تأمین اورانیوم از نیجر به تلاشهای بی وقفه ای دست زده است. بنابر گزارش انجمن هسته ای بین المللی، نیجر در سال 2022 میلادی با تولید حدود 2020 تن اورانیوم، هفتمین تولیدکننده بزرگ اورانیوم جهان بود، از این رو، ایران که در دوره احمدی نژاد با کمبود ذخیره اورانیوم خام روبرو بود و برای ادامه فعالیتهای هسته ای باید اورانیوم مورد نیاز خود را از منابع خارجی تأمین می کرد، تلاش کرد با نیجر در تأمین اورانیوم به توافق برسد اما به خاطر

تحریمهای آمریکا و به خاطر اینکه به موجب قطعنامه شورای امنیت همکاری با ایران در این زمینه ممنوع است، تلاشهای ایران به ثمر نرسید.

دوم: اهداف ایران در چارچوب تشدید تنش متقابل با ایالات متحده

ایران این تحولات سیاسی نیجرو روی گردان شدن سیاست خارجی آن از غرب، را فرصت مناسبی برای تقویت نفوذ خود در این کشور و تحقق آرزوی دیرینه خود در دسترسی به اورانیوم موجود در آنجا دانست.

می توان مهمترین اهداف ایران از این توافق را به شرح زیر بیان کرد:

یک. همگامی با سیاست توسعه تولید برق هسته ای: ایران دائماً نیروگاههای تولید برق هسته ای خود را توسعه می دهد. اخیراً و در اوایل ماه فوریه اعلام کرد که کار ساخت چهار نیروگاه برق هسته ای در استان ساحلی هرمزگان در جنوب کشور آغاز شده است که انتظار می رود توان تولید این نیروگاهها به 5000 مگاوات برسد. آخرین باری که ایران داده هایی در اختیار آژانس بین المللی هسته ای قرارداد، سال 2020 میلادی بود. نیاز اورانیوم آن روز ایران 160 هزار تن بود. ایران قصد دارد تا سال 2041 میلادی، ظرفیت تولید برق از انرژی هسته ای را به 20 هزار مگاوات برساند. و با توجه به اینکه ایران تا سال 2025 میلادی می تواند تنها به 80 هزار تن اورانیوم برسد، پس به مقادیر زیاد اورانیوم نیاز خواهد داشت. از این رو، نظام ایران در مورد تأمین اورانیوم با نیجربه توافق رسیده است تا با دسترسی به اورانیوم نیجرا این شکاف را پر کند.

دو. فضا سازی در سایه شکست دیپلماسی هسته ای: با توجه به اینکه ایران برای ادامه سیاست تنش هسته ای به منابع پایداری نیاز دارد که به دور از تحریمهایی که آمریکا پس از خروج از برجام در می 2018 میلادی بر ایران وضع کرد، به واردات اورانیوم اقدام کند، این توافق میان ایران و نیجربسیار مهم به نظر می رسد. طبق آخرین گزارش آژانس بین المللی انرژی هسته ای که در فوریه 2024 میلادی منتشر شد، به علت افزایش ذخیره اورانیوم غنی شده و نیز افزایش ظرفیت غنی سازی، ایران قادر است به سرعت زیاد میزان زیادی

اورانیوم تولید کند که کاربرد تسلیحاتی دارد. این بدان معناست که ایران بیش از پیش به گذراز آستانه هسته ای نزدیک شده است. در عین حال، در شرایطی که دیپلماسی در حل و فصل وضعیت مبهم برجام به بن بست رسیده است، این توافق در چارچوب فضا سازی راهبردی اهمیت خاصی دارد، زیرا ایران از طریق این توافق برای سناریوهای بدتر آماده می شود. و آن این است که ممکن است با پیروزی ترامپ که به سیاستهای خصمانه در قبال ایران و موضع قاطعانه در بر مورد برجام معروف است، تفاهات ضمنی کنونی با اداره بایدن و متحدان اروپایی اش نیز از بین برود.

سه. ادامه روش رویارویی با واشنگتن: بی تردید، تقویت روابط با هر قدرت ضد آمریکایی، یک رویکرد مهم در سیاست خارجی ایران است و این رویکرد، از گرایش ایدئولوژیک و اصل مبارزه با نظام سلطه سرچشمه می گیرد. از این رو، تلاش ایران برای احیای نفوذ و تقویت روابط با نظام جدید نیجرو کشورهای منطقه ساحل که شاهد کودتای نظامی و موج فزاینده مخالفت با آمریکا و غرب بوده است، جای شگفتی نیست. از نگاه ایران، تنش در روابط غرب با این نظامهای جدید و گرایش ضد آمریکایی و ضد استعماری این نظامها یک فرصت است و تهران تلاش می کند از این فرصت به نفع خود استفاده کند. و به نظر می رسد که این رویکرد ایران در راستای اهداف این کشور و برای برون رفت از انزوای بین المللی و تحرکات به دور از غرب و ایجاد فرصتهای همکاری اقتصادی برای خنثی کردن تأثیر تحریمها مفید بوده است. وانگهی، منطقه ساحل که اکنون دستخوش هرج و مرج و جولان گروههای مسلح و جنگ داخلی است، فضای مناسبی برای ایران فراهم آمده تا برنامه های خارجی خود را در آنجا پیاده کند.

چهار. ایران به عنوان سرمایه گذار جایگزین فرانسه در بخش اورانیوم: بیشترین بخش اورانیوم نیجر به فرانسه که قبلا نیجر را به استعمار کشیده بود، صادر می شود. یک شرکت دولتی فرانسوی بنام «اورانو» با همکاری یک شرکت دولتی نیجری به استخراج معدن اورانیوم می پردازد. در زمانیکه رابطه نیجر با فرانسه به تیرگی گراییده است، احتمالا ایران قصد دارد به

عنوان سرمایه گذار در بخش اورانیوم جای فرانسه را بگیرد. در عین حال، شورای نظامی که در صدد قطع رابطه با فرانسه و غرب است، احتمالاً ایران را جایگزین مناسبی بداند؛ زیرا هر دو نظام ایران و نیجر رویکردهای خصمانه ای در قبال غرب دارند.

سوم: تأثیر حضور ایران در منطقه ساحل و آینده توافق تأمین اورانیوم

سخنگوی دولت نیجر اعلام کرد که توافقنامه نظامی با ایالات متحده را که به افراد پنتاگون اجازه حضور و فعالیت در خاک نیجر را می دهد، به طور فوری لغو کرده است. این اقدام نیجر، اعتماد متقابل با ایران را تقویت کرده و روند اجرای توافق را تسریع می کند. و ممکن است در چارچوب همکاری با کشورهای منطقه و با قدرتهای ضد آمریکایی منطقه و مخصوصاً روسیه و چین، زمینه را برای نفوذ ایران در تمام منطقه ساحل هموار سازد. احتمالاً مقابله با نفوذ ایران و روسیه در منطقه ساحل برای ایالات متحده کار چندان آسانی نباشد. حضور ایران در این منطقه می تواند به عنوان برگ فشاری در برابر ایالات متحده عمل کند زیرا ایران می تواند با حضور در این منطقه به طور غیر مستقیم منافع آمریکا را تهدید کند. مخصوصاً اینکه گروههای مسلح تندرو در این منطقه وجود دارند و ایران می تواند با استفاده از این هرج و مرج، سلاحهای خود را به آنجا ارسال کند و یا در آنجا به فروش برساند. و یا اینکه فعالیتهای مخفیانه و اطلاعاتی خود را در آنجا دنبال کند. و این احتمال نیز وجود دارد که منطقه ساحل به میدان تازه ای برای تسویه حسابهای مربوط به خاورمیانه بدل شود. علاوه بر آن، منطقه ساحل در دوزدن تحریمها به ایران کمک می کند و حضور ایران در آنجا می تواند تلاشهای آمریکا در زمینه مبارزه با تروریسم در منطقه ساحل را با مشکل روبرو کند.

واقعیت این است که فضای ناآرام کنونی بین المللی، کاهش نفوذ آمریکا در سطح بین الملل، درگیریهای آمریکا در چندین جبهه مانند درگیری با روسیه در اوکراین، درگیری با چین در جنوب شرق آسیا و تأثیر این رقابت بر خلق یک فضای چند قطبی که به کشورهای متوسط و کوچک امکان داد تا با تنوع

بخشیدن به شرکای خود از محدودیتها و تحریمهای آمریکا خارج شود، در به ثمر رسیدن توافق تأمین اورانیوم میان تهران و نیامی نقش حیاتی داشته است. با این همه، در مورد این توافق، چندین سناریو مطرح است که مهمترین آنها عبارتند از:

یک. به سرانجام رسیدن این قرارداد و از دست رفتن کنترل بر برنامه هسته ای ایران: یعنی احتمال دارد که ایران و نیجر به سوی اجرایی ساختن این توافق و به چالش کشیدن ایالات متحده حرکت کنند که این امر برای ایران امکان دسترسی به اورانیوم نیجر را فراهم می سازد. و شاید ایران در زمینه استخراج اورانیوم نیجر جای فرانسه را بگیرد و یا اینکه در این زمینه به عنوان رقیب فرانسه مطرح شود. آنچه احتمال این سناریو را تقویت می کند، وجود برخی رخنه هایی در موافقتنامه پادمانی است که ممکن است ایران از آنها استفاده کند. به موجب توافقنامه پادمانی که میان ایران و آژانس بین المللی انرژی هسته ای به امضا رسیده است، تهران مکلف است در مورد واردات تولیدات اورانیوم استحصال شده و کنسانتره اورانیوم (و نه اورانیوم خام) به آژانس گزارش دهد و این یک رخنه و ضعف در توافقنامه پادمانی است. مخصوصا وقتی که ایران در سایه به بن بست رسیدن تلاشها برای احیای برجام، نظارت آژانس بین المللی بر فعالیتهای هسته ای خود را محدود سازد. در نتیجه، این امر به ایران انگیزه می دهد که در سایه عدم وجود نظارت بین المللی، برای تقویت فعالیتهای هسته ای صلح آمیز و غیر صلح آمیز، مبادرت به واردات مقادیر کافی اورانیوم کند. از دیگر مواردی که احتمال این سناریو را قوت می بخشد رویکردهای شورای نظامی حاکم در نیجر و نیاز این کشور به داشتن شرکای متنوع است تا از سردیکته های غربی رهایی یابد. و احتمال دارد که روسیه در چارچوب تلاش برای به چالش کشیدن نفوذ آمریکا و غرب در قاره آفریقا و مخصوصا در منطقه ساحل از این توافق حمایت کند. و بی تردید، این توافق در صورتیکه به نتیجه برسد، یک دستاورد راهبردی برای ایران است که از شدت تأثیر تحریمهای آمریکا می کاهد. همچنین این توافق زمینه نفوذ حیاتی ایران را در منطقه ساحل فراهم ساخته و ایران را در کنار قدرتهای بین

المللی و منطقه ای در معادله رقابت منطقه ای در منطقه ساحل قرار می دهد. اما نباید از نظر دور داشت که تحرکات تهران در این زمینه می تواند به منزله نادیده گرفتن خطوط قرمز واشنگتن و تل آویو باشد. و اگر ثابت شود که ایران با استفاده از این توافق، در صدد تسریع گامها برای دستیابی به سلاح هسته ای است، می تواند زمینه رویارویی آمریکا و اسرائیل با ایران را رقم بزند.

دو. تداوم نظارت بر تحرکات هسته ای ایران: معنای این سناریو این است که ایالات متحده با ابزار تحریمها و فشارها بر نیجرو و یا از طریق تهدید ایران به تشدید تنش، این توافق را برهم بزند. آنچه شانس این سناریو را تقویت می کند این است که دستیابی ایران به واردات بیشتر اورانیوم، این کشور را ترغیب می کند که دامنه فعالیت‌های هسته ای خود را گسترش دهد. همچنین، موفقیت ایران در واردات اورانیوم به معنای شسکت تلاش‌های نظارتی و پیگیرانه آمریکاست و سیستم تحریمها را نیز کمرنگ می سازد. همچنین، این امر در نهایت ممکن است به مسابقه تسلیحاتی در منطقه منجر شود و از آنجا که این مسأله نفوذ منطقه ای ایالات متحده را تحت تأثیر قرار می دهد، ایالات متحده به هیچ عنوان چنین وضعیتی را تحمل نمی کند. همچنین، شاید شورای نظامی حاکم نیجرتمایلی به این نداشته باشد که مناسبات خود با واشنگتن را قربانی توافق با تهران کند. وانگهی، رفتارهای ایران در مورد تنش هسته ای یک سقفی دارد که ایران از آن فراتر نمی رود. و این سقف این است که رفتارهای هسته ای ایران، اولویت بقای نظام را در معرض تهدید قرار ندهد. مسأله دیگری که نباید از آن غفلت کرد این است که احتمالاً ایران در زمینه های فناوری، امکانات اقتصادی و کسب اعتماد نتواند در زمینه استخراج اورانیوم جایگزین مناسبی برای فرانسه و غرب باشد.

همچنین بازگشت به برجام در هر مرحله ای که صورت گیرد می تواند توافق اورانیوم را از مضمون خود تهی کند و نگرانیهای مربوط به آن را از بین ببرد؛ زیرا احیای برجام به این معنا است که ایران به پروتکل الحاقی پایبند باشد که به موجب آن ایران باید دسترسی آژانس برای بازرسی و نظارت دقیق تأسیسات هسته ای خود را فراهم کند. در نتیجه، آژانس بین المللی انرژی هسته ای می

تواند بر فعالیت اصلی چرخه سوخت هسته ای که به تهران امکان تولید اورانیوم با کاربرد تسلیحاتی را می دهد، نظارت داشته باشد. علاوه بر آن، این احتمال نیز وجود دارد که آمریکا برای ممانعت از اجرایی شدن این توافق بر نیجر فشار آورد. شایان ذکر است که نیجر به توافقنامه پادمانی پیمان عدم گسترش سلاحهای هسته ای پایبند است؛ یعنی اگر صادرات اورانیوم از نیجر به ایران صورت گیرد، نیجر موظف است صادرات اورانیوم خام به ایران را به آژانس گزارش دهد. همچنین بر اساس قطعنامه 2231 شورای امنیت صادرکنندگان احتمالی اورانیوم به ایران باید از قبل، پیشنهادات خود را به شورای امنیت ارائه داده و موافقت این شورا را کسب کند.

برآیند

توافق تأمین اورانیوم که گفته می شود ایران و نیجر برای رساندن آن به فاز اجرایی شتاب دارند، گام مهمی در چارچوب تلاشهای ایران برای تأمین اورانیوم خام مورد نیاز خود و نیز گامی دیگر برای تقویت توانمندیهای هسته ای و رهایی از محدودیتهایی است که غرب بر برنامه هسته ای ایران وضع کرده است. علاوه بر آن، در شرایطی که راه حل دیپلماسی برای احیای برجام با بن بست مواجه شده است، این توافق، برگ فشار مهمی در اختیار ایران قرار می دهد. در عین حال، این توافق در راستای تلاشهایی صورت می گیرد که تهران در دوره رئیسی برای تقویت حضور خود در آفریقا روی دست گرفته است و این رویکرد بخشی از رویکردهای اخیر سیاست خارجی ایران در احیا و گسترش نفوذ، ورای حوزه منطقه ای خود است. هرچند که ایران با این گام، به تنش بیشتر در پرونده هسته ای روی می آورد و با تقویت حضور خود در این منطقه متشنج، جبهه دیگری را در یک منطقه دور برای رویارویی با آمریکا بگشاید و بدین سان در معادله مقابله با نیروهای متخاصم و رقیب برگهای قدرت و تأثیرگذاری بیشتری کسب کند، اما در این مسیر چالشهایی نیز فراروی ایران قرار دارد که مهمترین آنها موضع قاطعانه آمریکا است؛ زیرا دستیابی ایران به سلاح هسته ای برای واشنگتن یک خط قرمز است و جامعه جهانی نیز در مقابل بلندپروازیهایی هسته ای ایران مقاومت می

کنند. وانگهی، از آنجا که این گام ایران در راستای تلاشهای چین و روسیه برای خنثی سازی سلطه و نفوذ آمریکا نیز هست، ایالات متحده آن را تهدیدی قلمداد می کند که باید جلوی آن را گرفت.

✉ info@rasanahiiis.com

🐦 [@rasanahiiis](#) [@rasanahiiis](#)

🌐 www.rasanah-iiis.org

